

Юлія КАРПЕНКО,
orcid.org/0000-0002-3498-957X

викладач
Черкаської медичної академії
(Черкаси, Україна) yulia_karpenko1976@ukr.net

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті уточнено сутність понять «науково-дослідна діяльність майбутніх сімейних лікарів», «готовність майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності». За результатами анкетування з'ясовано, що всі види готовності є важливими при залученні майбутніх сімейних лікарів до наукової діяльності і сприяють формуванню фахових компетентностей. Досвід роботи дає змогу констатувати, що лише чітко спланована система науково-дослідної діяльності розвиває якості, необхідні майбутньому сімейному лікарю для виконання його обов'язків.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність, готовність до науково-дослідної діяльності, система готовності, сімейний лікар, фахові компетентності.

Yulia KARPENKO,
orcid.org/0000-0002-3498-957X

Lecturer
Cherkasy Medical Academy
(Cherkasy, Ukraine) yulia_karpenko1976@ukr.net

READINESS OF FUTURE FAMILY DOCTORS FOR SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITY

To develop the potential of future medical professionals, namely family physicians, is assisted by research activities. This work should be clearly planned and formed into the system. However, it is equally important to determine the readiness of future family doctors for research activities. From the analysis of scientific literature, it is certain that specialists distinguish between several types of readiness. We have given the highest possible number of different types of readiness and conducted a questionnaire. After processing the data of a survey of 30 teachers, 50 students of first year of education for family doctors, we found that all types of readiness are important and the respondents do not give any significant advantage to any of them. 10% of the students interviewed distinguish cognitive, intellectual, research readiness. Teachers, though not significantly, but focus on intellectual, educational, research and cognitive readiness (also about 10% of respondents).

Among the important components that contribute to the readiness of medical students for research activities, we distinguish the following: the task; content of educational qualification characteristics; didactic forms, teaching methods; pedagogical foundations of organization of research activity; inclusion of students in research activities; diagnostics level of readiness. One of the tasks of the general practitioner-family doctor is to ensure the prevention of diseases and injuries, the formation of a healthy lifestyle, the identification and elimination of risk factors. When students are attracted to research activities for the implementation of the preparation for the following tasks, one can use: "Create a project" The chemical composition of smoke. The Influence of Tobacco Smoke on the Development of Adolescents ". Present your work at the educational hours in different groups. Conduct a questionnaire to show the project on tobacco use and after ".

Thus, a well-established system of formation of readiness of students for research activities contributes to the development of professional competences of a future specialist. Having mastered modern methods, means of scientific research, the future family physician will open up wide opportunities, and he will be able to use new methods of treatment, prevention, diagnostics. A young specialist will be trained to think, plan, and organize. With the help of engaging in research activities, a modern physician develops creative potential, uses new ideas in the profession.

Key words: research activity, readiness for research activity, system of readiness, family doctor, professional competence.

Постановка проблеми. За умов трансформації українського суспільства особливої значущості набувають питання формування людиною нових життєвих стратегій, компетентностей, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки.

Розвивати потенціал майбутніх фахівців допомагає саме науково-дослідна діяльність. Пріоритетним є те, що окреслена діяльність дозволяє виявити не лише здібності студентської молоді до наукової роботи, але й набуті досвіду пошуково-

творчої роботи в пізнавальній діяльності, розвиває інтелектуальні здібності, дослідницькі вміння, творчий потенціал і на цій основі формує активну, компетентну, творчу особистість. Особливе місце у сучасному світі належить медичній галузі. На навчальні заклади покладено відповідальність щодо підготовки кваліфікованого медичного працівника, зокрема лікаря загальної практики – сімейного лікаря, однією з фахових характеристик якого є застосування сучасних методів діагностики та лікування, самоосвіта, ведення документації. Саме цих компетентностей набуває фахівець під час залучення до науково-дослідної діяльності в процесі навчання у ВНЗ.

Аналіз досліджень. Аналіз наукової літератури свідчить про досить жвавий інтерес дослідників до цієї проблеми. У своїх працях досліджували готовність студентів до професійної пошуково-дослідницької, інноваційної діяльності, самовдосконалення в ній такі науковці, як О. Бартків, І. Гавриш, Л. Гайсіна, Л. Дудікова, О. Зазимко, О. Коберник, Л. Кліх, А. Петюренко, Н. Погребняк, А. Резанович, Т. Садова, І. Сірак, Л. Султанова, О. Тітова, А. Яновський. Описували систему самостійної роботи учнів та студентів, самостійно-дослідницької діяльності майбутніх фахівців такі дослідники, як С. Антонова, А. Бучинський, С. Васильєва, Є. Зозуля, О. Кімова, М. Князян, Н. Коваль, В. Левашова, О. Мерзликін, Т. Мієр, Н. Недодатко, О. Савченко, В. Ушкаренко. Проте, на нашу думку, невирішеними залишаються питання про визначення видів, критеріїв готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності під час навчання у вищому медичному закладі.

Мета статті – розкрити сутність поняття «готовність майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності»; шляхом уточнення сутності поняття «науково-дослідна діяльність майбутніх сімейних лікарів» схарактеризувати результати анкетування щодо ролі різних видів готовності при залученні студентів до наукової діяльності.

Виклад основного матеріалу. У психолого-педагогічній літературі розрізняють терміни «навчально-дослідна діяльність» та «науково-дослідна діяльність». Так, під науково-дослідною діяльністю розуміють таку пізнавальну працю студента, яка передбачає самостійне творче дослідження теми. А під навчально-дослідницькою – оволодіння технікою творчості, знайомство з методами проведення експерименту, з науковою літературою (Підкасистий, 1998: 117). М. Князян з цього приводу зазначає, що навчально-дослідницьку діяльність доцільно розкривати як

навчально-пізнавальну роботу творчого характеру, котра має на меті пошук, вивчення і пояснення фактів та явищ задля отримання, аналізу, синтезу, систематизації, узагальнення суб'єктивно нових знань студентів про світ (Князян, 1998: 18). Науковець С. Єфремов у своєму дослідженні науково-дослідну роботу студентів представляє як «складник їхньої професійної підготовки, що визначається як пошукова діяльність наукового характеру, у результаті якої суб'єктивний характер «відкриттів» може набувати певної об'єктивної теоретичної і практичної значущості й новизни» (Єфремов, 2010: 8). Результати теоретичного аналізу наукових та методичних джерел у аспекті визначення понять «навчально-дослідна діяльність» та «науково-дослідна діяльність» свідчать про те, що різниця між цими дефініціями полягає у мірі самостійності їх виконання та рівні новизни результатів. На нашу думку, навчально-дослідну роботу можна розглядати як етап підготовки студентів до науково-дослідної роботи.

Проведений аналіз літератури, присвяченої цьому питанню, дозволяє уточнити, що «науково-дослідна діяльність майбутніх сімейних лікарів» – це є інтелектуальна творча самостійна діяльність, спрямована на здобуття і використання загально-освітніх та суто медичних знань за допомогою методів дослідження, яка базується на науковому пошуку; вона містить два взаємопов'язані компоненти: навчання студентів елементам дослідної діяльності з урахуванням медичної спеціалізації, організації та методики наукової творчості, а також наукові дослідження, які розвивають фахові компетентності майбутнього лікаря загальної практики – сімейного лікаря.

Переходячи до аналізу поняття «готовність», зазначимо, що в психолого-педагогічному словнику П. Підкасистого готовність до продовження освіти висвітлено як сукупність особистісних якостей: прагнення до розширення діапазону сприйняття життя та розвиток умінь і навичок у навчальній діяльності; до самоосвіти як особистісної якості (Підкасистий, 1998: 98).

Науковці широко досліджують готовність студентів до різного виду діяльності. Педагогічну підготовленість майбутніх сімейних лікарів досліджувала Г. Стечак. Автор вказує на важливість виховання у медичних працівників культури спілкування, формування фахових компетентностей (Стечак, 2017: 160). І. Сірак аналізує досліджувану готовність медичних сестер та вказує на чотири компоненти: мотиваційний, пізнавальний, операційний, рефлексивний (Сірак, 2017: 118). Студенти медичних спеціальностей повинні бути

готовими до професії, усвідомлювати значення та свою роль вже під час навчання з першого курсу. Науковець М. Князян компонентами готовності майбутнього викладача до особистісно-професійного саморозвитку називає такі: персонально-квалітативний, когнітивно-функціональний, аксіологічно-рефлексивний (Князян, 2017: 7).

Ми вважаємо, що готовність до науково-дослідної діяльності є важливою передумовою для здійснення ефективної фахової діяльності майбутніми сімейними лікарями. На нашу думку, спеціаліст, який під час навчання оволодів навичками науково-дослідної діяльності, окрім наявності у нього відповідного професійного рівня, буде мати організаторські здібності, пошукові навички, схильність до самоосвіти та самовдосконалення.

Враховуючи дослідження науковців у сфері готовності, можемо зазначити, що «готовність майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності» – це приведення в активний стан усіх психофізіологічних систем організму, необхідних для успішного виконання розумової діяльності, в результаті якої студент-медик розширює діапазон своїх наукових знань, умінь та навичок, креативного мислення, що допомагає самостійно застосувати їх у майбутній професійній діяльності та сприяє здатності знаходити шляхи розв'язання актуальних медичних завдань, аналізувати проблеми та вільно орієнтуватися у сучасних джерелах інформації для надання кваліфікованої медичної допомоги громадянам.

Аналіз літератури дозволяє стверджувати, що науковці розрізняють декілька видів готовності: пізнавальну, самостверджувальну, комунікативну, ситуаційну, соціальну, творчу, пошукову, операційну, навчальну, вольову, психологічну тощо. Нами було проведено пілотажне дослідження щодо пріоритетності тієї чи іншої готов-

ності у професійній підготовці майбутніх лікарів. Так, після опрацювання результатів опитування 30 викладачів, 50 студентів 1 курсу (які навчаються за спеціальністю «сімейний лікар») було виявлено, що всі види готовності є важливими і респонденти не надають суттєву перевагу жодному з них. Водночас 10% опитаних студентів виділяють пізнавальну, інтелектуальну, пошукову, вольову готовність. Майбутні сімейні лікарі в рейтингу видів готовності також виділяють здатність до самооцінки дій, комунікативні навички, самоствердження та реалізацію творчого потенціалу (8% респондентів). Це свідчить про розуміння студентами важливості формування у них готовності до інтелектуально-творчої діяльності дослідницького характеру.

Викладачі, хоч і не суттєво, але приділяють увагу інтелектуальній, пошуковій, вольовій, навчальній та пізнавальній готовності (також близько 10% опитаних). Експертна оцінка викладачами рейтингу різних видів готовності, які сприяють реалізації завдань, умінь та навичок, котрими повинен володіти майбутній сімейний лікар, дозволяє стверджувати, що вони (10% респондентів) приділяють увагу саме навчальній готовності. Тобто студенти перед залученням до виконання науково-дослідних завдань повинні володіти навчальним матеріалом з предмету. Експерти-викладачі на другу позицію в рейтингу висунули психологічну, операційну, творчу, комунікативну, ситуаційну, операційну готовність та здатність до самооцінки власних дій (6% опитаних). Аналіз результатів проведеного опитування свідчить, що і студенти, і викладачі усвідомлюють пріоритетність готовності майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності. Проте викладачі, виходячи з досвіду їхньої роботи, глибше аналізують риси, якими повинен воло-

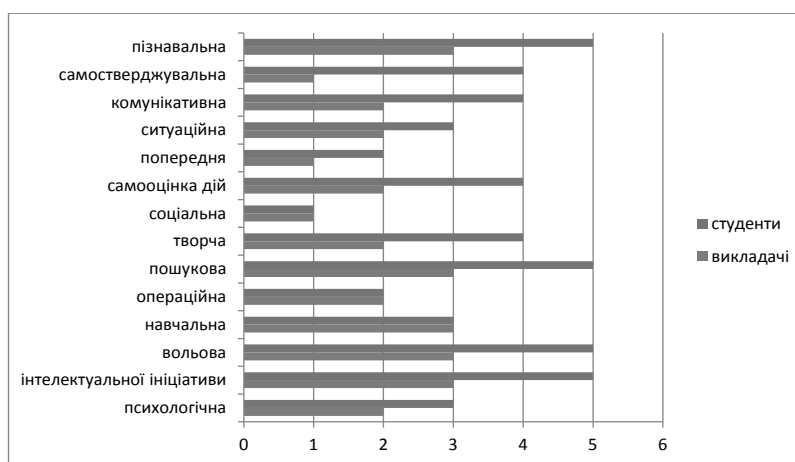

Рис. 1. Види готовності студентів до науково-дослідної діяльності

діти майбутній дослідник для успішної реалізації поставлених завдань. Наведемо діаграму опитування (рис. 1.)

Важливими шляхами та засобами, які сприяють формуванню готовності студентів-медиків до науково-дослідної діяльності, є:

- вимоги освітньо-кваліфікаційної характеристики до особистості сімейного лікаря як дослідника;
- завдання для самостійної пошукової діяльності;
- позааудиторні засоби включення студентів до науково-дослідної діяльності;
- методики діагностики рівня готовності до науково-дослідної діяльності.

Наприклад, одним із завдань лікаря загальної практики – сімейного лікаря є забезпечення профілактики захворювань та травматизму, формування здорового способу життя, виявлення та усунення факторів ризику захворювання. Саме тому при залученні студентів до науково-дослідної діяльності нами було розроблено та впроваджено завдання проектно-дослідного характеру: створити проект «Хімічний склад диму. Вплив тютюнового диму на розвиток підлітків». Презентуйте свою роботу на виховних годинах у різних групах. Проведіть анкетування до показу проекту та після про тютюнопаління.

При реалізації завдання про надання лікувально-діагностичної допомоги студенти отримують такі завдання: 1. Складіть буклет-пам'ятку «Мій однокласник – сирота». Роздайте буклети в групах-першокурсників, у гуртожитку. При підготовці інформації акцентуйте увагу на підтримці таких дітей, комфортному навчанні, ставленні до соціуму. 2. Проаналізуйте, скільки дітей-сиріт навчається на першому курсі. Проведіть спостереження у своєму будинку чи мікрорайоні на предмет виявлення різних соціальних груп населення та підготуйте висновки про вплив способу життя на соціальний статус. Результати представте під час диспуту.

Звертаємо увагу на те, що дослідники однакостайні в тому, що студент буде краще засвоювати матеріал та брати участь у різних дослідженнях, якщо його діяльність буде спланованою, мотивованою, системною. Розв'язанню проблеми функціонування системи в різних сферах життєдіяльності людини присвячено багато праць сучасних учених, серед яких цікавою, на нашу думку, є позиція М. Чернишової про моделювання системи формування готовності. Автор вважає, що ефективним буде системне формування готовності менеджерів до дослідницької діяльності в тому разі, якщо «наукові та практичні засади цього напряму роз-

витку їх професіоналізму співвідноситимуться як взаємопов'язані складники» (Чернишова, 2013: 5). Враховуючи дослідження М. Чернишової, вважаємо, що для ефективного функціонування системи готовності майбутніх сімейних лікарів до компетентної професійної діяльності потрібно визначити важливі елементи/підсистеми, які будуть включати такі аспекти, як-от:

- завдання для науково-дослідної діяльності майбутніх сімейних лікарів;
- механізми та шляхи розв'язання визначених завдань;
- зміст освітньо-кваліфікаційної характеристики «загальна практика – сімейна медицина» та визначення завдань і обов'язків сімейного лікаря;
- визначення реалізації обов'язків лікаря у певній навчальній дисципліні та міждисциплінарний зв'язок;
- раціональне сполучення традиційних форм навчання та виховання і форм, які активізують діяльність саме майбутніх сімейних лікарів;
- використання принципів та методів навчання, котрі забезпечують трансформацію теоретичних знань у практичну діяльність;
- включення студентів 1 курсу до науково-дослідної діяльності студентів-старшокурсників та викладачів;
- дотримання всіх етапів здійснення науково-дослідної діяльності (організація, мета, засоби, дія, результат);

– проведення діагностики рівня готовності студентів до науково-дослідної діяльності; на цій основі залучення студентів до виконання різних завдань за складністю з наступною веб-варіацією задач.

На нашу думку, медична проблема будь-якої складності, яку розв'язують майбутні сімейні лікарі в контексті науково-дослідної роботи, завжди буде глобальною для даного конкретного дослідження, багатогранною, оскільки вона відзначається міждисциплінарним характером. Отже, і система формування готовності майбутніх сімейних лікарів не може бути окремим утворенням. Під час вивчення всіх спеціальних дисциплін студенти повинні мати плани, завдання відповідно до конкретних етапів, які віддзеркалюють спільні мотиви та результат.

Висновки. Отже, у статті розкрито сутність поняття «науково-дослідна діяльність майбутніх сімейних лікарів» і з'ясовано, що це є інтелектуальна творча самостійна діяльність, спрямована на здобуття і використання загальноосвітніх та суто медичних знань за допомогою методів дослідження, яка базується на науковому пошуку; вона містить два взаємопов'язані компоненти:

навчання студентів елементам дослідної діяльності з врахуванням медичної спеціалізації, організації та методики наукової творчості, а також наукові дослідження, які розвивають фахові компетентності майбутнього лікаря загальної практики – сімейного лікаря;

2) готовність майбутніх сімейних лікарів до науково-дослідної діяльності» доцільно розглядати як приведення в активний стан усіх психофізіологічних систем організму, необхідних для успішного виконання розумової діяльності, в результаті якої студент-медик розширює діапазон своїх наукових знань, умінь та навичок, креативного мислення, що допомагає самостійно застосувати їх у майбутній професійній діяльності та сприяє здатності знаходити шляхи розв'язання актуальних медичних завдань, аналізувати проблеми та вільно орієнтуватися у сучасних джере-

лах інформації для надання кваліфікованої медичної допомоги громадянам;

3) результати проведеного анкетування дозволяють визначити, що експерти в рейтингу видів готовності до науково-дослідної діяльності виділяють інтелектуальну, пошукову, вольову, навчальну та пізнавальну готовності (близько 10% опитаних). 10% опитаних студентів виділяють пізнавальну, інтелектуальну, пошукову, вольову готовність. Аналіз свідчить, що всі види готовності є важливими для реалізації науково-дослідних завдань при підготовці майбутніх сімейних лікарів.

Перспективи дослідження полягають у висвітленні критеріїв готовності до науково-дослідної діяльності майбутніх сімейних лікарів під час навчання у вищому медичному навчальному закладі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єфремов С. В. Професійна спрямованість науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах України у другій половині ХХ століття: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2010. 26 с.
2. Князьян М. О. Навчально-дослідницька діяльність студентів як засіб актуалізації професійно значущих знань: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Ізмаїл, 1998. 176 с.
3. Князьян М. О. Педагогічна технологія підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів до особистісно-професійного саморозвитку / Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: зб. наук. праць. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. Випуск 48. С. 5–20.
4. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений / под ред. док. пед. наук, профессора П. И. Пидкасистого. Ростов на Дону: «Феникс», 1998. 544 с.
5. Сірак І. П. Формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної самореалізації університеті: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Вінниця, 2017. 20 с.
6. Стечак Г. М. Педагогічна підготовка майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Львів, 2017. 20 с.
7. Чернишова М. Моделювання системи формування готовності майбутніх менеджерів організації до дослідницької діяльності: структурно-процесуальний аспект. Теорія та методика управління освітою. 2013. №10. 16 с. URL: <https://www.twirpx.com> (дата звернення: 28.08.2018).

REFERENCES

1. Yefremov, S.V. (2010). Profesiynna spryamovanist naukovo-doslidnoyi roboty studentiv u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny u druhiy polovyni XX stolittya. Avtoref. dis. kand. ped. nauk [Professional orientation of research work of students in higher educational institutions of Ukraine in the second half of the twentieth century. Abstract of cand. ped. sci. diss.]. Kharkiv, 23 p. [In Ukrainian].
2. Kniazian, M.O. (1998). Navchal'no-doslidnyts'ka diyal'nist' studentiv yak zasib aktualizatsiyi profesiyno znachushchyykh znan'. Dis. kand. ped. nauk [Educational and research activity of students as a means of actualization of professionally meaningful knowledge. Cand. ped. sci. diss.]. Izmayil, 176 p. [In Ukrainian].
3. Kniazian, M.O. (2017). Pedagogichna tekhnolohiya pidhotovky maybutnikh vykladachiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv do osobystisno-profesiynoho samorozvytku [Pedagogical technology of preparation of future teachers of higher educational institutions for personal and professional self-development]. Kharkiv, Issue 49, pp. 5–20 [In Ukrainian].
4. Pidakasistyy, P. I. (1998). Psikhologo-pedagogicheskyy slovar dlya uchiteley i rukovoditeley obshcheobrazovatel'nykh ucherezheniy [Psychological and pedagogical vocabulary for teachers and heads of general educational institutions]. Rostov n / D., Phoenix Publ., 544 p. [In Russian].
5. Sirak, I.P. (2017). Formuvannya hotovnosti maybutnikh medychnykh sester do profesiynoyi samorealizatsiyi univertsyteti. Avtoref. dis. kand. ped. nauk [Formation of readiness of future nurses to professional self-realization of the university. Abstract of cand. ped. sci. diss.]. Vinnytsia, 20 p. [In Ukrainian].
6. Stechak, H. M. (2017). Pedagogichna pidhotovka maybutnikh simeynyykh likariv u medychnomu universyteti. Avtoref. dis. kand. ped. nauk [Pedagogical preparation of future family doctors at the medical university. Abstract of cand. ped. sci. diss.]. Lviv, 20 p. [In Ukrainian].
7. Chernyshova, M. (2013). Modelyuvannya systemy formuvannya hotovnosti maybutnikh menedzheriv orhanizatsiyi do doslidnyts'koyi diyal'nosti: strukturno-protsesual'nyy aspekt [Modeling the system of forming the readiness of future managers of the organization for research activities: the structural-procedural aspect]. Teoriya ta metodyka upravlinnya osvityou [Theory and methodology of education management], no. 10, 16 p. URL: <https://www.twirpx.com> [In Ukrainian].